Pan Theodor Mundstock

Ladislav Fuks

Kontext

- česká literatura
- 2. polovina 20. století

Oficiálně vydávané do 1968

- komunistům nevadily / byly prokomunistické
- Jan Drda Němá barikáda
- Václav Řezáč Černé světlo
- Julius Fučík Reportáže psané na oprátce
- Jan Otčenášek Občan Brych
 - naboural shecmatickou vlnu

Oficiálně vydávané po 1968

- Ladislav Fuks Spalovač mrtvol, Pan Theodor Mundstock
- Ota Pavel Smrt krásných srnců
- Bohumil Hrabal Obsluhoval jsem anglického krále, Ostře sledované vlaky
- Václav Kaplický Kladivo na čarodějnice
- Vladimír Körner Adelheid, Údolí včel
- Vladimír Páral Katapult, Milenci a vrazi
- Jarmila Loukotková Navzdory básník zpívá

Samizdat a exil

- samizdat z nebo
- Milan Kundera Nesnesitelná lehkost bytí, Žert, Směšné lásky
- Josef Škvorecký Zbabělci, Tankový prapor, Prima sezóna (postava Dannyho Smiřického)
- Ladislav Mňačko Jak chutná noc
- Ludvík Vaculík Dva tisíce slov
- Artur G. London Doznání (proces se Slánským)
- Pavel Tigrid Svědectví

Autor

- filosofie, psychologie
- píše o psychycky deformovaných lidech
- strach, úzkost, nebezpečí

Kniha

Obecně

- některé myšlenky Theodora Mundstocka dosahují až absurdity, někdy si až odporuje
- střídání skutečnosti s fantazií psychicky narušených postav
- složitá metaforičnost a symbolika, která se v díle několikrát navrací a opakuje:
- motiv Kolumbovy plachetnice na otáčivém stínidle lampy
- motiv prachu, dlažby, smetí ulice
- · motiv hvězdy, osudu, smrti
- motiv stínu, tmy, šera mlhy
- Nikdy není možné se stoprocentně připravit
- nelidské chování k židům

Literární žánr

• román

Literární druh

• psychologická próza

Časoprostor

• 1941, Praha

Kompozice

- 2 linie
- $\bullet\,\,$ tragická, melancholická do 10. kapitoly, rozštěpené druhé já stín Mon
- tragikomická, akční od 10. kapitoly příprava Mundstocka na koncentrák, bez Mona, končí baladicky

Téma

• Osudy židů za války, přípravy na koncentrační tábor

Motiv

• strach, úzkost, židé, koncentrační tábor

vypravěč / lyrický subjekt

• er-forma, vypravěč v pozadí

typy promluv

vnitřní monology

Postavy

Theodor Mundstock

- starý osamělý Žid
- velmi senzibilní
- válkou a čekáním na předvolání do koncentračního tábora psychicky narušený, schizofrenní

stín Mon

- fiktivní postava existuje jen v Mundstockově mysli
- Mundstockovo druhé já, představuje racionální složku, je korektorem paniky
- jemu se Mundstock zpovídá ze svých myšlenek, prožitků, obav i představ
- objevuje se u něj po vyhození ze zaměstnání státního bezvýznamného úředníčka a když mu drzý esesák, co ho vyhazoval, vynadal do svobodné židovské svině
- mizí, když nachází trochu vnitřního klidu a naději
- tento zlom přichází v 10. kapitole, od které se začíná systematicky připravovat na transport a pobyt v koncentračním táboře

kropenatá slepice

- jeho domácí mazlíček, kterému vaří, kvůli které i hladoví, hlavně aby bylo jídlo pro ni, od níž se nechává ozobávat a mazlí se s ní jako se psem nebo kočkou
- najednou slepice mizí a objevuje se zraněný holub, který umírá a Mundstock ho pohřbívá

rodina Šternů

- Židé
- manželé, stará matka, dcera Frýda a syn Šimon
- k nim chodí Mundstock na návštěvu a snaží se je vytrhnout z deprese, do které upadli

 vykládá jim karty a obelhává je, že bude líp a že už Němci prohrávají a že jistě nepřijdou do koncentráku

Děj

Hlavním postavou je bývalý úředník židovského původu pan Theodor Mundstock. Díky svému židovskému původu, se cítí velice nejistý, zranitelný a v neustálém nebezpečí a psychickém napětí. Neustále čeká na předvolání do koncentračního tábora. Žije ve svém útulném bytě s malým tvorečkem, o kterém tvrdí, že je slepice. Později však zjišťujeme, že je to holoubek, Mundstock si to však nepřipouští. To je pro něj charakteristické. Také má své vymyšlené druhá já, kterému říká Mon, přesněji je to jeho vlastní stín. Právě s nimi často komunikuje. V knize se objevují také jeho dobří a dlouholetí přátelé rodina Šternových. Tato rodina se skládá z matky, otce, babičky, syna a dcery. Pan Theodor Mundstock k nim jednou za půl roku dochází a přesvědčuje je, že válka brzy pomine a že jsou v bezpečí. On sám však má opačný názor a je k smrti vyděšený ze současné situace. Z této rodiny má především rád jejich syna Šimona. Velmi mu na něm záleží a vždy v něm viděl slibnou budoucnost. Pan Theodor Mundstock má ještě spoustu známých, o kterých se zmiňuje a přemýšlí nad jejich osudy. Je z této doby velice vyděšen a snaží se být neviditelný. Jednou při údržbě ulice, kterou je pověřen se pro něj vše změní. Uvědomí si, že musí mít vše perfektně zorganizované a promyšlené. Tato chvíle pro něj byla zlomová. Doma ve svém bytě se v myšlenkách přenáší na různá místa a pečlivě se připravuje na situace, které mohou vzniknout v koncentračním táboře a při cestě do něj. Snaží se na vše připravit a vše si prožít aby nebyl zaskočen. Zbaví se strachu a je hrdý na svůj původ. Po uplynutí nějaké doby je většina jeho přátel odvezena do táborů. Jednoho večera Theodor Mundstock provádí jeho poslední zkoušku, při které málem příjde o život. V tom do jeho bytu vtrhne gestapo, obrátí mu to tam naruby a má spoustu vulgárních připomínek na jeho osobu. Zanedlouho mu příjde dlouho očekávaná pošta. Není však zdrcen ale hrdě tomu čelí s tím, že je připraven na vše. Nakonec dojde i na rodinu Šternových. Zena mu však píše dopis že, Simon zůstává doma a bude odvezen až dalším vlakem. Theodor se rozhodne, že ho zachrání a předá mu všechny svoje poznatky důležité pro přežití v koncentračním táboře. Má na to tři dny. Spolu se Šimonem pak mají odjíždět do tábora. Na nádraží se však stane nešťastná událost a pak Mundstock je přejet vojenským autem a umírá. Jeho poslední slova byli Mone, na které zareagoval právě Šimon jako na své jméno.

Ukázka

• začal trénovat na koncentrák

Poprvé po třiceti létech nepromění pan Theodor Mundstock pohovku na lůžko. Donese z předsíňky prkno a poprvé po třiceti létech promění pan Theodor Mundstock pohovku na pryčnu.

A jak ve tmě pokojíku uléhá na dřevěnou koncentráčnickou pryčnu, chvěje mu ten políček z lomu celým tělem. Je pravda, vzpomněl si na něj už na rampě. Ale teprve teď po lomu ví, že s políčkem to začíná být vážné. Tam na rampě se mu lehce vyhnul, protože nebyl krajní, ale v lomu stojí uniformované bestii tváří v tvář. Zdalipak vůbec políček unese? Dřív to ani nebývalo zvykem, někoho tlouci v tvář, jak by měl zkušenost? Uniformovaný na něho řval, div mu nevypadl chiřán, pak zvedl ruku a on cítil, jak mu na pohublou tvář dopadla obludná šilencova dlaň, až se mu zajiskřilo v očích. Jen klid, klid, říká si na pryčně ve tmě svého pokojíku, takhle by to nešlo. Cítil také na spodním rtu krev, rozpomíná se, snad příliš zaťal zuby a skousl. To mohlo vypadat jako vztek. Blázna v uniformě to mohlo rozdráždit. Zatínat zuby a skousnout nelze. A panu Mundstockovi, ležícímu na pryčně ve tmě, hrnou se další myšlenky. Že se bláznu v uniformě nesmí poté, co se to stane, ani podívat do očí. To by vypadalo jako výzva, rozpřáhnout se podruhé. Musí se mu dívat níž. Na kravatu, jak říkal Haus, když je kdysi prodával, na hmědou. On kdysi nosil zelenou, a teď šedou. Zdalipak Haus vůbec hnědé měl? Nemá ani jednu. Ale zvykat na ně musí. Mohl by si jednu obarvit. Koupit si v drogerii prášek. Ale může se stát, že mu ten v uniformě vyrazí zub. Panu Mundstockovi, jak leží na pryčně, poklesnou vzrušením nohy. Pozná, že mu hulvát může vyrazit zubů několik. Co teď? To bude dobře hned je vyplivnout, blázen pozná, že se mu nemimul cíle, a kdo se nemine cíle, přestane. Otočí se a půjde pryč. Možná, že by měl mít pro ten případ zub v ústech připraven. Náhle si vzpomene na doktora Schleima. MUDr. Schleima, co měl za ženu herečku z Německého divadla, šest let mrtvého, dej mu pánbůh nebe, a vzpomene si, bože, vždyť já mám šest let několik nepravých zubů! Protézu! Vyhráno, řekne si, tu mohu jazykem uvolnit a vyplivnout, nechť svatý Schleima žehná, vyhráno! A pak ji sebere a dá do úst, samozřejmě, až se stvůra otočí. Anebo i před ní, jestliže pozná, že je

Není to lehké, dostat ránu, až se zajiskří, a přítom hned myslit, jak uvolnit zuby a příliš nezatnout rty a neskousnout a nedívat se do očí, ale na kravatu, a bůhví, co ještě. To přece není v takové chvíli maličkost.

Ale jak ten trénink zařídit?

Pan Mundstock začíná tušit, že to bude těžší než zdvíhání kufru a tlučení do kamene. Tam si totiž stačil sám, ale tady . . . Pan Mundstock se obrací na pryčně a hledí do tmy. Vykládá, rozmlouvá, přemýšlí a začíná být nesvůj. Nic ho nenapadá, žádný postup, praktická metoda, nic. A už se mu únavou zavírají oči a usíná, když myšlenka konečně přijde.

Jak jsem jen mohl zapomenout, řekne si a srdce mu poskočí, vždyť přece .

Pryčna tlačí, tma obklopuje a on s obočím mírně zdviženým se usmívá a případá si jako na tom nejkrásnějším loži. (ukázka z novely)

Figure 1: ukázak